

El tren groc de la Cerdanya, monument

Fa aproximadament un segle que un petit tren construït per feinejar entre les mines de la zona, travessa la Cerdanya en direcció al Conflent. Liquidada l'explotació minera, el tren és ara un viatge turístic per aquest preciós indret del Pirineu català.

150 ANYS

"El vaixell tot blanc del gran Canigó, / tota la vela estesa, a punt de partença (F. Català). Tot comença al Canigó... Tot comença, perdó, a Vilafranca de Conflent, vila que "oculta una cúpula rocosa enclotada al seu congost, talment una aranya emboscada al racó d'una llucana" com escriu Louis Bertrand al seu llibre *L'infante*.

Ens enfilem al tren. Un trenet, una joguina de tren, comparat amb algun TGV o transcontinental. Fou, un temps, eina de feina i de trànsit miner. Avui dia el vell canari s'ha fet ocellet bicolor, pro-

clamant amb sang i or la seva identitat i lliurant al turista una part del seu magnífic patrimoni natural. El viatge consta només d'una seixantena de quilòmetres, però sempre amunt. Ens portarà, amb ardidesa i lentitud de film japonès, dels 427 m als 1.231, a la Tor de Querol, terme de la passejada. Sense mai deseixir-se dels rails, sense deixar-se intimidar tampoc per congostos ni seralades.

L'alt Conflent no ha deixat d'ésser "país de tragèdies i d'epopeies on se sent el record de Rotllan fent eco al d'Hernani" (L. B.). Des del vagó descobert que ens duu cap amunt podem comprovar "les llargues fileres de cases dels po-

blets atapeïts a cada costat de la pujada rosta, les seves voreres elevades, àdhuc les del bulevard de Sant Martí, la seva sortida vers Montlluís sobre un immens terraplè aeri en què l'espai lliure puja al cap, en què les neus del Carlit s'enlairen en la llunyania com els volcans en l'atiplà andí", tal com apunta el gran escriptor Julien Gracq (*Carnets de Chemin*).

A Fontpedrosa, el nostre ocellet s'acomia altivament del reietó de la vall, el gran senyor Tet, que s'avia cap a mar. El saluda des del grandios pont Séjourné, les set arcades del qual son arracades ofertes pel segle XX a la vall.

Ja som a Montlluís. "Pompeia del gran segle, encara intacta, con-

El tren groc de la Cerdanya passeja per tota l'Alta Cerdanya abans d'acabar el seu recorregut al Conflent, sota la mirada imponent del Canigó. Les estacions finals del viatge són les de la Tor de Querol i Vilafranca de Conflent.

servada pel fred i l'oblit com l'altra ho és per les cendres del Vesuvi", en paraules de Robert Brasillach. "Tancada com un record,/ la ciutat", precisa Jep Gouzy. Descansem un momentet i seguim Francesc Català cap als estanys de la Cerdanya: "La nit quan la lluna sedeja,/ blanquint els estanys de son tel,/ el mirar poruc d'un estel/ arran l'aigua fanaleja". L'ull i el record fan parella, i ara la Cerdanya, "castell natural fet pels gegants quan atacaven els primers Déus", segons Jordi-Pere Cerdà (encara se'n veuen unes patètiques ruïnes al costat de Targasona). És el "temple de la naturalesa" on acostumava a estiuejar l'escultor Manolo (va veure-hi

una dona "símbol de la bellesa humana"), on en Josep Maria Junoy "esculpia" hakais, on el pinzell de Lluís Bausil robava tot el daurat dels blats. Comarca, gairebé edènica, com recorda Jean-Claude Andro, "el trenet groc sense sostre, el sol que ens picava fort damunt els caps, mentre ens desfilaraven pel costat prades curulles de flors, l'olor tossuda i embriagadora de l'erba acabada de dallar, la ferum de vacances dins els alts paratges d'un departament que mai no hauríem hagut de deixar". Terra de descans.

Font-romeu obre, de sobte, la seva àmplia balconada a tot sol i a bon aire (aquest aire reparador que cercava el director de l'Ata-

lante, Jean Vigo). Ens lliura engalanats panorames i ens proposa una talaia per veure com neixen, creixen i s'enverinen els oreigs. Des del pont Gisclard, pont metàl·lic atrevit i penjat, el trenet traspasa el riu Segre donant-li una cita (musical) a la Guingueta d'Ix. I vet ací ja Estavar, i la casa humil que acollí Ludovic Massé, el novel·lista de "la terra del sud", Sallagosa, "indret fresc, graciós, festiu" (E. Brousse), on viu i escriu Jordi-Pere Cerdà, el Ramuz de la Cerdanya, autor de l'obra més valuosa de la història de la literatura nord-catalana, *Ix*, on el trenet amb una certa audàcia comença a tutejar la ratlla fronterera.

El trenet, que s'ha escarrassat molt per alçar-se fins als 1.592 m, al coll de la Perxa, sembla ara que vulgui recuperar-se i descansar una miqueta, aclofant-se en giravolts amples i suaus, solcant, talment un Charlot o un Buster Keaton, un escaquer de prats, l'un ull sobre el cap i davantal del Puigmal, l'altre sobre el cap i davantal del Carlit. Es penediria de frustrear-nos d'una gra de l'encant perpetu i, també, de no fer la denúncia d'algun disbarat de ciment que li'n contestaria l'esclat.

Mestre socràtic atent, crític i cultíssim, el trenet avança i ens ho ensenya tot. Admirem dinosaures

geològics, tènues escriptures ibèriques, senders romans i meravelles romàniques, temples electrosolars i flors rocoses de menhirs que escampà impietosament el Quaternari, tòtem surrealo-modernista dominant un clap de misteriosos bolets anomenats "heliòstats", a la vora de pobles ensopits sota els seus barrets de llosa. Típic quadre post-modern.

Des d'Oceja arribem a Palau, oasi enxocolat, des d'on Maties Delcor escampà l'amor per les verges de tot color, i obrí camí cap a les més oblidades, o ultratjades. El trenet progressa cap a la Tor de Querol, i aquí la passejada es mudarà en veritable viatge.

De llarg a llarg, entre sensacions i records, embadaliments i sorpreses, el trenet ens ha alligonat sobre el Pirineu. Èxit del Pirineu dels romàntics, aquell Pirineu mitificat que fins a l'alba de la modernitat guardà "aquest perfum fresc i suau de totes les coses virginals que la moda i la civilització encara no han marcit o profanat" (E. Brousse). Ha passat un segle. Les repetides anades i vingudes del trenet han conegut moltes estacions i transformacions. Què en resta, ara, del celebrat "temple de la naturalesa"? Jep Gouzy, el poeta, no amaga el seu desencant: "Avui anar cap al riu no és una/ descoberta", i martelleja el seu sever veredicte: "Oblidem la mà de l'home d'avui/ que es mereix un sol càstig, l'amputació". Veredicte injust, pel passatger tranquil del trenet, car la mà de l'home és la mateixa que va dibuixar la cremallera tan pintoresca i picaresca que l'acompanya; és, la seva mà, també, la que va plantar, els anys 60-80, aquests gegantescs, bellíssims i enlluernadors miralls solars a Montlluís i Odelló. Obres d'art vertaderes, que se sumen a la munició i munificència de portals i cambrils, de capitells i retaules, a tot el santoral romànic, a tot l'inequalable decorat naturalista, i que perfilen els cerdans com uns "inques" del tercer mil·lenni.

D'aquestes noves riqueses, no van gaudir-ne, és clar, ni Hanníbal, el cartaginès conqueridor, quan passava amb els seus ele-

Un dels moments més emocionants del recorregut es produeix en la travessia del pont penjat de Gislard. És un pont metàl·lic atrevit gràcies al qual el trenet supera el riu Segre.

fants la collada de la Perxa, ni Munus, el berber insurrecte, amb la seva muller Lampègia, retrobant des de Llivia (perdó, des de Medinet el-Bab) "entre el Pic de Segre i el Cambra d'Ase i els seus boscos mamelluts amb franges somrients... la (seva) trimare pàtria: Llo i els seus congosts secrets, Eina i els seus colls florífers, Planès i les seves fades rentadores" ("Un amour de Djihad" de Salah Guemriche). Ni el gran Josep Sunyer papa (sense voler) del patrimoni. Ni "Panxampla", un Jessie James del Pirineu, bandoler fugitiu de la segona meitat del segle XIX, caminant de la Perxa a la Cabanassa per un paisatge "bellíssim de tardor: roures i oms amb

fulles pintades i desmaiant-se en un vol fins a terra; l'herba de la solana una mica més seca; els prats de l'ombriu més verdosos; eugues i cavalls grassos, de pell lluenta pasturant amb el morro clavat a terra. Un àguila ha saltat de la teulada d'un mas i fa passades sobre el pinar que es perd enllà d'una forma" (Rovira Climent).

Tots ells desconegueren el trenet que va de Vilafranca de Conflent a la Tor de Querol. Però, per nosaltres, és un monument mòbil, encisador i emocionant, connatural als paisatges que travessa i que ens fa admirar i respectar.

Jaume Queralt